

УДК 336.142.3

В. І. Кравець,
аспірант кафедри фінансів,
Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.4.75

ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

V. Kravets,
post-graduate student of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv

FORMATION OF BUDGET EXPENDITURES AS A TOOL OF FINANCIAL POLICY

У статті розкрито сутність та роль видатків бюджету, яка полягає у сукупності взаємовідносин, що виходять із формування, перерозподілу та використання фінансових ресурсів держави з метою його спрямування на вирішення цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни; положення до забезпечення стійкості, динамічності, збалансованості економічного зростання шляхом реалізації основних пріоритетів бюджетної політики, планування видаткової складової бюджету як одного з основних елементів системи бюджетного регулювання, впливає формування дохідної частини бюджету та дефіцит бюджету. Визначено, що у бюджетній політиці у сфері видатків знаходять відображення пріоритетні напрями використання бюджетних коштів, які спрямовані на забезпечення економічного зростання, макроекономічну збалансованість; формування бюджетної політики у сфері видатків здійснюється із врахуванням обґрунтованих напрямів соціально-економічного розвитку країни, спрямовується на забезпечення сприятливого макроекономічного середовища, стабілізацію та прозорість системи державних фінансів, достатніх темпів економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки. Розглянуто розвиток інституційних засад системи формування видаткової частини бюджету, визначення принципів та основних пріоритетів здійснення бюджетних видатків, взаємопов'язані з трансформаційним процесом економіки країни; посилення впливу бюджетного планування видатків на виконання завдань суспільного розвитку залежить від дієвості забезпечення бюджетного процесу, у тому числі прогнозування, планування та використання видатків бюджету, звітування про досягнення визначених бюджетними призначеннями завдань та цілей, контролю за станом використання коштів. Показано, що бюджетне регулювання у сфері видатків бюджету завдяки використанню сукупності бюджетних інструментів впливу на процес формування та виконання бюджету дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед країною на цьому етапі суспільного розвитку, досягати необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання. Дієвість планування видатків бюджету як одна із важливих складових системи управління бюджетом має суттєве значення в питаннях забезпечення стабільності фінансової системи, стійкого економічного розвитку країни.

The article reveals the essence and role of budget expenditures, which consists in the aggregate of relations arising from the formation, redistribution and use of financial resources of the state with a view to its orientation towards solving the goals and objectives of socio-economic development of the country; The provision to ensure stability, dynamism, balance of economic growth by implementing the main priorities of fiscal policy, planning the expenditure component of the budget as one of the main elements of the system of budgetary regulation, affects the formation of the revenue part of the budget and the budget deficit. It is determined that budget policy in the field of expenditures reflects the priority directions of using budget funds aimed at ensuring economic growth, macroeconomic balance; the formation of fiscal policy in the field of expenditures is carried out taking into account the substantiated areas of socio-economic development of the country, is aimed at ensuring a favorable macroeconomic environment, stabilization and transparency of the system of public finances, sufficient rates of economic growth, and increasing the competitiveness of the economy. The development of institutional fundamentals of the system of formation of the budget expenditures, determination of principles and main priorities of budget expenditures, interrelated with the transformational process of the country's economy, is considered. Increasing the impact of budget planning of expenditures on the tasks of social development depends on the effectiveness of ensuring the budget process, including forecasting, planning and use of budget expenditures, reporting on the achievement of tasks and objectives determined by budget assignments, and control over the state of use of funds. It is shown that budget regulation in the field of budget expenditures, due to the use of a combination of budgetary tools of influence on the process of formation and implementation of the budget, allows us to solve the challenges faced by the country at this stage of social development, achieve the necessary macroeconomic proportions and indicators of economic growth. Effectiveness of budget expenditures planning as one of the important components of the budget management system is essential for ensuring the stability of the financial system, sustainable economic development of the country.

Ключові слова: бюджет, бюджетна система, бюджетне регулювання, бюджетний механізм, фінансова політика, видатки бюджету.

Key words: budget, budget system, budget regulation, budgetary mechanism, financial policy, budget expenditures.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На дієвість бюджетного регулювання суттєво впливає функціональна структура видатків бюджету, яка відіграє вагому роль у роз-

поділі ресурсів між різними секторами економіки, формуванні сукупного попиту та досягненні суспільного розвитку. Формування видатків бюджету повинно здійснюватися із вра-

хуванням циклічності економічного розвитку, необхідності забезпечення достатнього рівня інституційних перетворень економічного середовища, використання дієвих бюджетних механізмів, інтеграції у бюджетний процес середньострокового бюджетного планування на рівні головних розпорядників бюджетних коштів, удосконалення системи моніторингу ефективності бюджетних програм. Використання видатків бюджету як інструменту регулювання соціально-економічного розвитку країни мають певні особливості в період трансформаційних змін в економіці, її структурної перебудови, які полягають у забезпеченні макроекономічної рівноваги, створенні сприятливого фінансово-економічного середовища для розвитку ринкових відносин, підтримки стратегічних галузей економіки, у тому числі, що спрямовані на внутрішнє споживання. Бюджетне регулювання у сфері видатків як макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, є однією з важливих складових фінансової політики держави, за своїм призначенням спрямовується на реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку країни. Важливим напрямом регулюючої ролі видатків бюджету є вплив на якісний рівень суспільних послуг та соціального забезпечення населення в країні. Виходячи із зазначеного актуальним є питання розкриття сутності та механізмів формування видатків бюджету як інструменту фінансової політики.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед вагомих наукових досліджень зарубіжних вчених у сфері формування бюджетних видатків можна назвати праці А. Вагнера, Дж. Делона [9], А. Саммерса [9], Дж. Стігліца, В. Танзі [10]. Питання подальшого розвитку системи бюджетного регулювання економіки досліджуються у працях вітчизняних вчених: О. Василика, Т. Крикун [3], А. Мярковського, І. Лук'яненко [4], І. Луніної [5], А. Павелко [2], О. Самошкіної [6], В. Федосова [1], І. Чугунова [2; 7; 8], С. Юрія [1] та інших.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розкриття сутності та механізмів формування видатків бюджету як інструменту фінансової політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Питання формування видатків бюджету відіграють вагомий роль у досягненні поставлених завдань соціально-економічного розвитку

країни, виконанні державою відповідних суспільних функцій. Здатність видатків бюджету як важливого інструменту макроекономічної політики впливати на економічні процеси в державі забезпечується передусім фінансуванням структурної перебудови економіки, інноваційних, конкурентоспроможних технологій, пріоритетних наукових досліджень. Фінансування соціальної інфраструктури позитивно впливає на збереження та прискорення розвитку людського капіталу, підвищення якості соціального захисту малозабезпечених верств населення, освітянських, медичних послуг.

Економічна сутність видатків бюджету полягає у сукупності взаємовідносин, що виходять із формування, перерозподілу та використання фінансових ресурсів держави з метою його спрямування на вирішення цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни. Важливим функціональним завданням держави є забезпечення стійкості, динамічності, збалансованості економічного зростання шляхом реалізації основних пріоритетів бюджетної політики. На планування видаткової складової бюджету як одного з основних елементів системи бюджетного регулювання, впливає формування дохідної частини бюджету та дефіцит бюджету. У бюджетній політиці у сфері видатків знаходять відображення пріоритетні напрями використання бюджетних коштів, які спрямовані на забезпечення економічного зростання, макроекономічну збалансованість. Формування бюджетної політики у сфері видатків здійснюється із врахуванням обґрунтованих напрямів соціально-економічного розвитку країни, спрямовується на забезпечення сприятливого макроекономічного середовища, стабілізацію та прозорість системи державних фінансів, достатніх темпів економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності економіки.

Розвиток інституційних засад системи формування видаткової частини бюджету, визначення принципів та основних пріоритетів здійснення бюджетних видатків, взаємопов'язані з трансформаційним процесом економіки країни. Необхідність забезпечення суспільного розвитку, ефективного виконання державою своїх функцій в умовах економічних перетворень вплинули на розробку нових науково-обґрунтованих методів планування видаткової складової бюджету. Визначалося місце та роль бюджетної політики, підходи щодо оцінки ефективності використання бюджетних коштів як передумови дієвого економічного розвитку країни. Запровадження механізмів формуван-

ня основних напрямів бюджетної політики у сфері видатків з врахуванням пріоритетів економічної і соціальної стратегії розвитку посилює інституційні засади бюджетного регулювання. Реалізація завдань бюджетної політики впливає на рівень і умови виконання державою функцій, фінансову та соціальну збалансованість, досягнення еволюційних зрушень у важливих сферах економіки країни.

Посилення впливу бюджетного планування видатків на виконання завдань суспільного розвитку залежить від дієвості забезпечення бюджетного процесу, у тому числі прогнозування, планування та використання видатків бюджету, звітування про досягнення визначених бюджетними призначеннями завдань та цілей, контролю за станом використання коштів. Впровадження складання бюджетних запитів, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання, порядків використання бюджетних коштів надають можливість отримувати узагальнену інформацію стосовно основної мети, результативних показників діяльності головних розпорядників бюджетних коштів за минулий рік, прогноз очікуваних результатів у поточному році, завдань на плановий рік, обґрунтування розподілу граничного обсягу видатків бюджету за кодами економічної класифікації та напрямками діяльності, що сприяє удосконаленню системи управління бюджетними коштами [3].

Формування видатків бюджету як науково-обґрунтованого процесу визначення напрямів використання бюджетних ресурсів займає вагомe місце в управлінні фінансовою системою в цілому, дозволяє вирішувати питання динамічного соціально-економічного розвитку країни, досягати відповідних пропорцій в перерозподілі валового внутрішнього продукту, проводити збалансовану фінансово-бюджетну політику. Підвищення якості планування бюджетних видатків як одного із інструментів управління економікою, створює передумови для своєчасного фінансового забезпечення основних завдань суспільного розвитку. Упорядковані Бюджетним Кодексом України низка положень та визначень дозволили посилити прозорість бюджетної системи, створити відповідні умови для учасників бюджетного процесу, підвищити ефективність використання бюджетних коштів та результативність виконання бюджетних програм, визначити дієву систему державного фінансового контролю.

Бюджетне регулювання у сфері видатків бюджету завдяки використанню сукупності бюджетних інструментів впливу на процес фор-

мування та виконання бюджету дозволяє вирішувати завдання, що стоять перед країною на даному етапі суспільного розвитку, досягати необхідних макроекономічних пропорцій та показників економічного зростання. Підвищення конкурентоспроможності економіки країни, якості державних послуг, рівня життя населення вимагає реалізації стратегії оптимізації обсягу видатків бюджету одночасно із посиленням їх результативності. Вагомим інструментом бюджетного регулювання, який дозволяє обґрунтовувати основні напрями та обсяги використання фінансових ресурсів бюджету у майбутніх періодах, узгоджувати бюджетну політику у сфері доходів, видатків, дефіциту бюджету є перспективне прогнозування видатків бюджету. Важливого значення набуває прискорення переходу до перспективного бюджетного планування видатків: на плановий і два наступні бюджетні періоди, на рівні головних розпорядників бюджетних коштів із врахуванням стратегічних планів їх діяльності як основного документу із формування державної політики у відповідній галузі економіки, що визначає місію відповідного розпорядника коштів як суб'єкта державного управління, цілі, завдання, функції, заходи, очікувані результати з урахуванням наявних фінансових та матеріальних ресурсів. Запровадження середньострокового бюджетного планування для реалізації цілей національної політики за допомогою видатків бюджету в рамках макроекономічної та фінансової стратегії вимагає від головних розпорядників бюджетних коштів якісного рівня підготовки обґрунтованих програм галузевого розвитку [2].

Дієвість планування видатків бюджету, як одна із важливих складових системи управління бюджетом, має суттєве значення в питаннях забезпечення стабільності фінансової системи країни, стійкого економічного зростання. У системі головного розпорядника бюджетних коштів на стадії планування видатків дозволить підвищити рівень ефективності бюджетних програм підготовка стратегічних планів їх діяльності, оптимальна структура бюджетних програм у межах граничних сум середньострокового бюджету, деталізація завдань та напрямів бюджетних видатків з розмежуванням на видатки споживання та видатки розвитку, встановлення чіткого взаємозв'язку між запланованими обсягами коштів бюджету і очікуваними результатами. Сприятиме посиленню ефективності витрачання бюджетних коштів розвиток системи державного фінансового контролю, у тому числі аудиту бюджетних про-

грам, дотримання фінансово-бюджетної дисципліни, раціональне витрачання ресурсів бюджету, зменшення втрат бюджету шляхом недопущення утворення дебіторської та кредиторської заборгованості. Важливим є здійснення підвищення рівня дієвості та прозорості механізмів порядку державних закупівель. Застосування при плануванні видатків бюджету підтримки пріоритетних галузей економіки позитивно впливає на створення нових робочих місць, підвищення якості відповідних суспільних послуг.

Рівень результативності виконання бюджетних програм відображає ефективність діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, якість виконання стратегічних планів їх діяльності, що мають узгоджуватися із національними програмами економічного розвитку, основними напрямками бюджетної політики та значним чином впливає на стан соціально-економічного розвитку країни. Однією із передумов сталого розвитку суспільства є створення ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення, яку доцільно розглядати як адаптивний процес реалізації регуляторного механізму фінансової політики країни, що передбачає формування та використання фінансових ресурсів на цілі соціального захисту населення з урахуванням тенденцій соціально-економічного розвитку країни. Фінансова спроможність та збалансованість є вагомими складовими системи соціального забезпечення, яка має комплексний характер та передбачає надання громадянам гарантованого державою мінімуму соціальних послуг. Забезпечення умов для підвищення рівня добробуту населення потребує формування та реалізації виваженої та послідовної фінансово-бюджетної політики держави. З метою підвищення рівня бюджетної результативності в частині фінансування галузей соціальної сфери необхідним є упорядкування переліку та кількості соціальних пільг, використання інструментарію надання адресної соціальної допомоги, оптимізація соціальної інфраструктури відповідно до особливостей та потреб територіальних громад. Удосконалення системи соціального захисту населення має супроводжуватись подальшим розвитком інституційних та методологічних засад планування видатків системи соціального захисту, формуванням показників забезпечення соціальних послуг [3].

Для підвищення позитивного впливу державної політики у сфері видатків бюджету на соціально-економічний розвиток країни важливими є питання ефективності та результатив-

ності використання бюджетних ресурсів. З метою найбільш оптимального і ефективного розподілу бюджетних ресурсів доцільним є подальше удосконалення планування та виконання видаткової частини бюджету на основі програмно-цільового методу як складової системи перспективного бюджетного прогнозування та планування. Основними завданнями при цьому є упорядкування бюджетних програм з урахуванням загальнодержавних пріоритетів та удосконалення методології оцінки їх результативності, оцінки результативності бюджетних програм, діяльності розпорядників бюджетних коштів. Метою державної політики у сфері видатків бюджету є забезпечення шляхом державного регулювання оптимального розподілу валового внутрішнього продукту між секторами економіки, соціальними групами населення, адміністративно-територіальними одиницями.

Бюджетні видатки є вагомим фінансовим інструментом держави, який дозволяє розподіляти фінансові ресурси у залежності від визначених стратегічних і тактичних цілей розвитку суспільства. При виборі напрямів бюджетної політики доцільно виходити з стратегічних орієнтирів державної політики, у тому числі створення відповідних умов для інноваційного розвитку, раціональної структурної перебудови економіки. У сучасних умовах посилюється роль бюджету як інструменту макроекономічного регулювання, важливою його характеристикою є спроможність стимулювати економічну діяльність, сприяти підвищенню якості суспільних благ, вдосконаленню економічної інфраструктури. Видатки бюджету є одним з вагомих інструментів державного регулювання соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. Від рівня ефективності та результативності державної політики у сфері видатків бюджету залежить збалансованість державних фінансів, сталий розвиток галузей економіки, рівень добробуту та соціальної захищеності населення. Удосконалення системи планування видатків державного бюджету, посилення його стимулюючого впливу на економіку потребує обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку програмно-цільового методу. Запропоновано здійснювати планування та виконання видаткової частини бюджету відповідно до розробленої структурно-функціональної моделі, яка ґрунтується на інтеграції цілей соціально-економічного розвитку країни на довго- та середньострокову перспективу у процес формування видатків бюджету та забезпечує підвищення взаємозв'

язку бюджетного планування із результатами виконання програм, що сприятиме посиленню дієвості бюджетної політики [7].

Видатки бюджету як складова державних видатків активно використовуються для потреб державного впливу на динаміку соціально-економічних процесів у країні. За допомогою бюджетних видатків держава, забезпечуючи перерозподіл валового внутрішнього продукту, впливає на соціальну, виробничу, інвестиційну, регіональну, зовнішньоекономічну та інші сфери суспільної діяльності. Слід зазначити, що ступінь їх впливу визначається не лише обсягом валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через бюджет, але і їх структурою, тобто пропорціями розподілу бюджетних ресурсів між напрямками суспільного розвитку. Бюджетна політика у сфері видатків дозволяє цілеспрямовано впливати на темпи і пропорції економічного розвитку держави та регіонів. Роль держави в економіці багатоплана: створення умов для забезпечення сталого економічного розвитку, стабілізація циклів економічної активності, реагування на зовнішній економічний вплив, створення необхідних умов для соціально справедливого розподілу доходу і забезпечення життєво необхідними благами населення, закупівля товарів та послуг, регулювання процесу монополізації на ринку тощо. Здійснюючи бюджетні видатки, держава впливає на процеси виробництва, нагромадження, споживання і інші елементи процесу відтворення. Держава застосовує різні форми впливу на економіку, у тому числі надання субсидій організаціям і населенню, здійснення державних інвестицій, бюджетне фінансування галузей, що визначають науково-технічний прогрес, досягаючи відповідних змін економічних пропорцій. Державні інвестиції та бюджетна підтримка пріоритетних галузей економіки створюють умови для структурної перебудови, модернізації і технічного переоснащення економіки, залучення інвестицій зарубіжних країн, сприяють підвищенню сукупного попиту, зростанню обсягів виробництва, зменшенню рівня безробіття.

Бюджетні видатки використовуються для міжгалузевого і територіального перерозподілу фінансових ресурсів з урахуванням вимог найбільш раціонального розміщення виробничих сил, вирівнювання регіональних диспропорцій, потреб забезпечення економічного зростання в регіонах та у державі в цілому. Бюджетні видатки здатні активно впливати на економічне зростання завдяки, перш за все, першочерговому фінансуванню пріоритетних га-

лузей економіки, що визначають науково-технічний прогрес, а також бюджетному фінансуванню наукових досліджень і розробок — існує пряма залежність між видатками бюджету на науку та темпами економічного зростання. Здійснення державних капіталовкладень в інфраструктуру створює умови для структурної перебудови, модернізації і технічного переоснащення економіки, залучення інвестицій зарубіжних країн, сприяє підвищенню попиту, зростанню обсягів виробництва, зменшенню рівня безробіття. Обсяг та склад бюджетних видатків обумовлюється функціями і завданнями держави у забезпеченні суспільного розвитку, здійсненні соціально-економічних перетворень, ступенем державного регулювання економіки, рівнем і динамікою соціально-економічного розвитку та особливостями адміністративно-територіального устрою країни, пріоритетними напрямками суспільної діяльності. Поєднання цих факторів формує систему видатків бюджету країни на певному етапі суспільного розвитку в залежності від динаміки соціально-економічних процесів. Функціональна структура видатків бюджету характеризує загальні цілі державного управління, визначає пропорції розподілу бюджетних ресурсів між різними напрямками суспільної діяльності і виступає індикатором пріоритетності різних функцій держави [6].

Видатки бюджету як інструмент регулювання соціально-економічних процесів виступають в якості механізму реалізації соціально-економічної політики держави. Для забезпечення ефективною реалізації цієї функції видатків бюджету, крім вищенаведених методів бюджетного планування, застосовують різні принципи та підходи до управління видатками бюджету з метою посилення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку держави і результатами діяльності органів державної управління. Під системою управління видатками бюджету розуміють сукупність дій учасників бюджетного процесу відповідно до їх повноважень, пов'язаних з формуванням та використанням бюджетних коштів, здійсненням контролю за дотриманням бюджетного законодавства, які спрямовані на досягнення цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності та забезпечення ефективного, результативного і цільового використання бюджетних коштів. Отже, система управління видатками бюджету охоплює всі стадії бюджетного процесу, а саме прогнозування, планування і виконання видаткової частини бюджету, а також контроль за використанням бюджетних коштів.

Програмно-цільовий підхід до управління видатками бюджету передбачає здійснення процесів планування, виконання та контролю за виконанням бюджетних видатків у розрізі бюджетних програм розпорядників бюджетних коштів з обов'язковою оцінкою досягнення суспільно вагомих кінцевих результатів у річній та середньостроковій перспективі. Суттєвими перевагами зазначеного методу є його орієнтація на результат при витрачанні бюджетних коштів, посилення відповідальності розпорядників бюджетних коштів за ефективне і результативне використання бюджетних коштів, стратегічний характер формування видатків бюджету, перехід від управління бюджетними ресурсами до управління бюджетними результатами, охоплення всіх стадій бюджетного процесу.

При застосуванні програмно-цільового методу управління видатками бюджету змінюється характер розробки та реалізації бюджетної політики, який полягає у переміщенні акцентів із забезпечення виконання видатків бюджету на зростання їх ефективності та результативності при вирішенні пріоритетних завдань соціально-економічного розвитку. Зазначене передбачає розробку кількісних та якісних показників результативності бюджетних програм щодо обсягів затрат, показників продукту, рівня ефективності і якості, які характеризують результати виконання бюджетної програми. Застосування результативних показників дає змогу здійснити оцінку використання бюджетних коштів з точки зору досягнення запланованих результатів, порівняти результати виконання бюджетних програм у динаміці та між розпорядниками бюджетних коштів, визначити найрезультативніші бюджетні програми при розподілі обмежених бюджетних ресурсів. Аналіз та оцінка результативності витрачання бюджетних коштів здійснюється за допомогою моніторингу результативності бюджетних програм, що має на меті постійний перегляд та упорядкування складу бюджетних програм, удосконалення їх внутрішньої структури, зупинку неефективних чи недостатньо ефективних програм.

Державна фінансова політика у сфері видатків бюджету передбачає стимулювання зростання внутрішнього попиту та виробництва шляхом збільшення видаткової частини бюджету у періоди економічного спаду та зменшення або оптимізації її структури у періоди економічного зростання при якісному забезпеченні соціальної функції держави з урахуванням можливості використання обґрунтовано-

го рівня дефіцитного фінансування бюджету. Одним з актуальних завдань на даному етапі трансформації фінансово-економічних відносин є розробка основних засад інституційної архітектури бюджетного регулювання у сфері видатків, яка визначається сукупністю співвідношень між складовими цієї системи, механізмами їх оптимізації з метою забезпечення ефективного та результативного впливу на динаміку показників економічного і соціального розвитку. Інституційна архітектура системи видатків бюджету у системі державного регулювання суспільного розвитку включає систему правил, норм, законів, організаційних структур та їх оптимальне поєднання і співвідношення, за допомогою яких формуються та реалізуються пріоритетні стратегічні і тактичні цілі соціально-економічного розвитку держави [6].

Важливого значення набуває розвиток підходів формування бюджетного запиту та паспорту бюджетної програми в частині установлення взаємозв'язку між стратегічними цілями головного розпорядника коштів та завданнями, напрямками діяльності, результативними показниками, що сприятиме поглиблення взаємозв'язку між стратегічним та бюджетним плануванням. Результативні показники бюджетних програм є вагомим інструментом управління бюджетними видатками. Обґрунтовано необхідність запровадження результативного показника ефекту, який дозволить здійснити комплексну оцінку виконання бюджетної програми у середньо- та довгостроковому періоді в певній галузі економіки та соціальної сфери. Запропоновано напрями удосконалення підходів до формування переліку результативних показників відповідно до вимог програмно-цільового методу, методологію розробки показників бюджетних програм, що ґрунтується на визначенні кінцевих результатів, соціально-економічного ефекту на основі стратегічної мети, завдань, напрямків діяльності головного розпорядника бюджетних коштів.

У сучасних умовах розвитку доцільним є посилення ступеня взаємоузгодженості результатів діяльності головного розпорядника коштів із бюджетним плануванням. Застосування у бюджетному процесі даних щодо результативності програм як дієвого інструменту підвищення ефективності бюджетної політики сприятиме переходу до фінансування за принципом якісного виконання бюджетними установами завдань відповідно до пріоритетів розвитку галузі. Необхідним є здійснення моніторингу реалізації бюджетних програм з ме-

тою визначення стану її виконання, відповідних заходів, спрямованих на підвищення рівня ефективності програм на основі проведення моніторингу виконання бюджетних програм. Встановлення критеріїв оцінки результативності використання бюджетних коштів, ефективності впровадження програми набуває особливої актуальності в умовах необхідності проведення оптимізації видаткової частини бюджету. Методологічні засади оцінювання рівня ефективності бюджетної програми повинні ґрунтуватися на застосуванні системи критеріїв визначення соціально-економічної результативності, ефективності використання бюджетних коштів, які доцільно здійснювати на етапі планування та за результатами реалізації програми, що забезпечить розвиток інституційного середовища механізму прийняття рішень щодо виконання програми у наступному бюджетному періоді та визначення відповідного обсягу бюджетних призначень [8].

Доцільним є подальше посилення системності та послідовності у реалізації державної політики у сфері планування видатків бюджету, визначення оптимальної структури та змісту бюджетних програм, їх відповідність показникам розвитку галузей економіки на коротко- та середньостроковий періоди та напрямам соціально-економічного розвитку країни. Важливим є удосконалення стратегічного планування діяльності головних розпорядників бюджетних коштів, планування бюджетних програм відповідно до завдань і функцій розпорядників бюджетних коштів, спрямування бюджетних асигнувань на цілі та завдання, визначені планом діяльності розпорядника бюджетних коштів, виконання поставленої мети та досягнення відповідних результатів бюджетної програми за умови використання мінімального обсягу бюджетних коштів. За роки становлення України як самостійної держави, в цілому сформоване підґрунтя та відповідні механізми для функціонування достатньо дієвої системи формування видатків бюджету як однієї із умов проведення послідовної бюджетної політики, спрямованої на економічне зростання. Бюджетному процесу в залежності від зміни внутрішніх та зовнішніх економічних чинників, розвитку фінансово-економічних відносин, підвищення вимог до якості надання державою суспільних послуг притаманні постійні адаптаційні механізми, що впливають на необхідність удосконалення системи управління ресурсами бюджету, що надасть можливість забезпечувати результативність економічних перетворень, стійкість

бюджетної системи, посилювати якість бюджетного планування і прогнозування, ефективність використання бюджетних коштів. На цьому етапі розвитку фінансово-економічних відносин доцільним є визначення відповідних інституційних засад бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку країни, напрямів подальшого розвитку програмно-цілового методу планування видатків бюджету, у тому числі у середньостроковій перспективі, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, результативності виконання бюджетних програм.

ВИСНОВКИ

Видатки бюджету є ефективним інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовують напрями використання бюджетних коштів з урахуванням визначених цілей і пріоритетів соціально-економічного розвитку країни. Розвиток суспільних відносин потребує поглиблення досліджень щодо впливу бюджетних видатків на динаміку соціально-економічних процесів у країні, посилення дієвості використання видатків бюджету в якості ефективного інструменту регулювання суспільного розвитку, підвищення якісного рівня бюджетного прогнозування і планування видатків бюджету у контексті реалізації стратегічних пріоритетів суспільного розвитку. За допомогою видатків бюджету держава, здійснюючи розподіл і перерозподіл валового внутрішнього продукту, може змінювати структуру виробництва, впливати на результати господарювання, здійснювати соціальні перетворення. Використання видатків бюджету у системі регулювання економічного й соціального розвитку спрямоване на удосконалення основних пропорцій процесу відтворення. Регулювання таких пропорцій за допомогою видатків бюджету здійснюється з урахуванням конкретних історичних умов соціального й економічного розвитку країни відповідно до здійснюваної на певному етапі бюджетної політики. Основною метою державної політики у сфері видатків бюджету є оптимальний розподіл валового внутрішнього продукту між галузями економіки, соціальними групами населення, територіями. Основним завданням державної політики у сфері видатків бюджету є оптимізація та економія їх обсягу з одночасним підвищенням ефективності і результативності їх використання з метою забезпечення високої якості державних послуг в умовах обмеженості бюджетних ресурсів. Враховуючи взаємний вплив по-

казників видаткової частини бюджету та соціально-економічних показників розвитку країни, зміни динаміки соціально-економічних процесів призводять до зміни бюджетної політики у сфері видатків, яка може регулювати майбутню динаміку соціально-економічного розвитку країни. Оскільки обсяг і внутрішня структура видатків бюджету характеризують перелік, структуру та динаміку стратегічних пріоритетів суспільного розвитку країни, регулюючи ці показники держава здатна реалізовувати виважену соціально-економічну політику, яка буде мати на меті результативне вирішення нагальних суспільних потреб на певному етапі розвитку, сприяння позитивній динаміці економічних процесів та соціального розвитку у майбутньому. На сучасному етапі розвитку бюджетних відносин необхідним є активне використання видатків бюджету як ефективного інструменту впливу на динаміку економічного зростання та соціального розвитку країни. При цьому важливим є наукове обґрунтування методології визначення обсягу і структури видаткової частини бюджету з точки зору її впливу на економічне зростання та соціальний розвиток у регіонах та країні в цілому. Зазначене закладе підґрунтя для забезпечення сталого економічного та соціального розвитку країни, підвищення ефективності і результативності бюджетної політики при вирішенні стратегічних завдань суспільного розвитку.

Література:

1. Бюджетна система / За ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 871 с.
2. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — К.: Київ. нац.т. орг.-екон. ун-т, 2015. — 376 с.
3. Крикун Т.І. Розвиток системи планування видатків бюджету в Україні // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. — 2018. — № 38. — С. 126—132.
4. Лук'яненко І.Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. — К.: НАУКМА, 2014. — 229 с.
5. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ // Економіка України. — 2014. — № 11. — С. 61—75.
6. Самошкіна О.А. Формування видатків бюджету у системі суспільного розвитку // Інвестиції: практика та досвід. — 2018. — № 21. — С. 79—84.

7. Чугунов І.Я., Ігнатюк І.М. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. — 2016. — № 28/1. — С. 217 — 226.

8. Чугунов І.Я. Бюджетні відносини в системі соціально-економічного розвитку країни // Казна України. — 2014. — № 6. — С. 25—28.

9. DeLong J., Summers L. Fiscal policy in a depressed economy. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2012 (1), pp. 233—297.

10. Tanzi V. Fiscal policies in economies in transition. Washington DC: International Monetary Fund, 2004. — 359 p.

References:

1. Fedosov, V.M. and Yuriy, S.I. (2012), *Biudzhetna systema [Budget system]* Tsentru uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
2. Chuhunov, I.Ya. Pavelko, A.V. and Kanieva, T.V. (2015), *Derzhavne finansove rehuliuвання ekonomichnykh peretvoren' [State financial regulation of economic transformations]*, Kyiv.nats.torh.-ekon.un-t, Kyiv, Ukraine.
3. Krykun, T.I. (2018), "Development of the system of planning of budget expenditures in Ukraine", *Ekonomichnyj visnyk universytetu. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj derzhavnyj universytet imeni Hryhoriia Skovorody*, vol. 38, pp. 126—132.
4. Luk'ianenko, I.H. (2014), *Biudzhetno-podatкова polityka Ukrainy: novi vyklyky [Budget and Tax Policy of Ukraine: New Challenges]*, NAUKMA, Kyiv, Ukraine.
5. Lunina, I.O. (2014), "Budget Decentralization: Goals and Directions of Reform", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 11, pp. 61—75.
6. Samoshkina, O.A. (2018), "Formation of budget expenditures in the system of social development", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 21, pp. 79—84.
7. Chuhunov, I.Ya. and Ihnatiuk, I.M. (2016), "Formation of budget expenditures in the system of socio-economic development of the country", *Ekonomichnyj visnyk universytetu. Pereiaslav-Khmel'nyts'kyj derzhavnyj universytet imeni Hryhoriia Skovorody*, vol. 28/1, pp. 217—226.
8. Chuhunov, I.Ya. (2014), "Budget relations in the system of socio-economic development of the country", *Kazna Ukrainy*, vol. 6, pp. 25—28.
9. DeLong, J. and Summers, L. (2012), "Fiscal policy in a depressed economy", *Brookings Papers on Economic Activity*, vol. (1), pp. 233—297.
10. Tanzi, V. (2004), *Fiscal policies in economies in transition*, International Monetary Fund, Washington DC, USA.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2019 р.